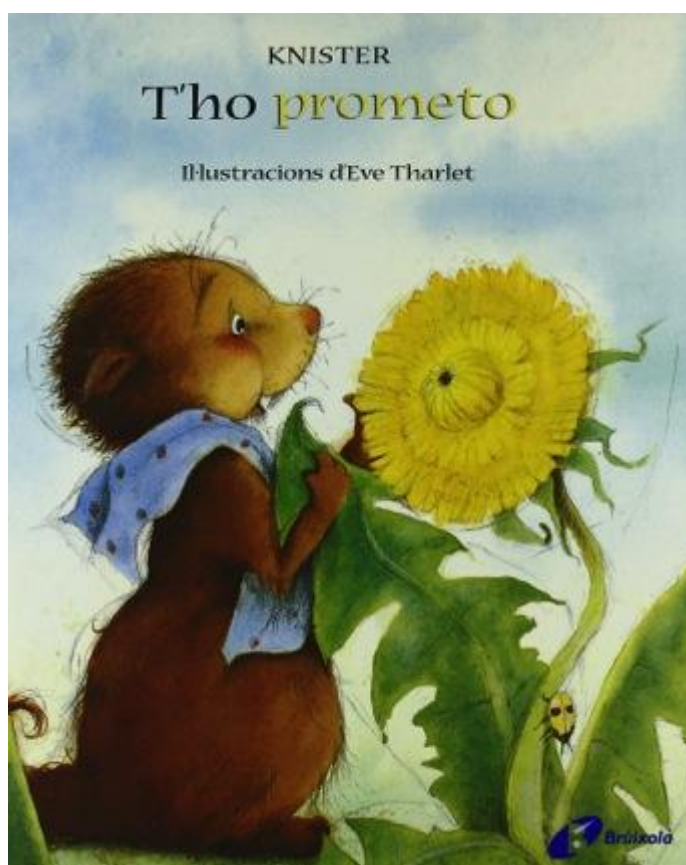

El gust per la lectura 2014-2015

Cicle inicial
d'educació primària

T'ho prometo Knister

GUIA DIDÀCTICA

El gust per la lectura 2014-2015

Cicle inicial
d'educació primària

T'ho prometo
Knister

GUIA DIDÀCTICA

Subdirecció General de Llengua i Plurilingüisme
Servei d'Immersion i Acolliment Lingüístics

MÒNICA BADIA CANTARERO

Els continguts d'aquesta publicació estan subjectes a una llicència de Reconeixement-No comercial-Compartir 3.0 de Creative Commons. Se'n permet còpia, distribució i comunicació pública sense ús comercial, sempre que se n'esmenti l'autoria i la distribució de les possibles obres derivades es faci amb una llicència igual que la que regula l'obra original.

La llicència completa es pot consultar a:

<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/3.0/es/deed.ca>

ÍNDEX

Primera part: la mort i el dol	5
1. Introducció.....	6
2. Objectius de la pedagogia de la mort	7
3. L'evolució del concepte de la mort amb l'edat.....	8
4. Què passa després de la mort? La mort a la literatura infantil	8
5. Decàleg per practicar una pedagogia de la mort.....	9
6. Annex bibliogràfic	10
Segona part: guia didàctica de "t'ho prometo"	17
1. Informació sobre l'obra, l'autor i la il·lustradora	18
2. Per què l'hem escollit? La superació de la pèrdua d'allò que estimes	19
3. Objectius de la proposta.....	20
4. Anàlisi de l'àlbum	20
5. La conversa literària	23
6. Orientacions per a la lectura.....	25
7. Guia de les activitats del quadern dels alumnes	28
8. Activitat d'ampliació.....	33
9. Quadre de continguts	34
10. Bibliografia i webgrafia	35

Per a la Carme, te'n vas anar de sobte, i ens vas ensenyar, a mestres i alumnes, a enfrontar-nos a la pèrdua de les persones que són importants per nosaltres.

Per a la Sole, sense paraules.

PRIMERA PART: LA MORT I EL DOL

1. INTRODUCCIÓ

Fa uns cursos, a l'escola on treballava, una mestra i bona companya, la Carme, va morir, sobtadament, després de pocs mesos d'haver emmalaltit. No era una persona gran, no havia estat mai malalta abans, i no ens esperàvem el tràgic succés.

Va ser una mort molt difícil d'acceptar per als seus companys i, sobretot, per als seus alumnes, que l'estimaven. Pensar que aquella mestra ja no els tornaria a fer classes, que ja no els explicaria coses, que ja no els podria fer cap abraçada...

Jo llavors era tutora d'un grup de segon de cicle inicial. Recordo el difícil trèngol d'haver-ne de parlar, de no saber respondre les seves preguntes ("I per què s'ha mort la Carme? Si era molt bona!"), d'abraçar-los quan ploraven desconsolats als actes d'homenatge que se li van dedicar, i de no poder mostrar tota la serenitat que m'hauria agradat en aquell moment.

Llavors vaig comprendre que, com a mestra, no estava preparada per a aquell fet, que abans no m'havia plantejat mai què podia fer a l'aula per ajudar els meus alumnes a créixer en aquest sentit: parlar de la mort i donar-los eines per afrontar el dol quan aquesta es presenta.

Temps enrere el dol era present i "visible" a les famílies, quan una persona moria: les cerimònies religioses, l'acompanyament a casa, el color de la roba, les expressions de condol... Tots aquests costums s'han anat aprimant molt. Molts cops, volent-los protegir, allunyem els infants de tot el que estigui relacionat amb la mort, sense pensar que els estem fent més vulnerables al dolor i a la inseguretat. Al mateix temps, els nostres nens i joves estan poc preparats per a tot allò que sigui dolorós per a ells, per a les separacions i les pèrdues en general: els adults els evitem els patiments sempre que podem, i així els fem més fràgils per a un futur que, de ben segur, els n'oferirà molts i ben diversos.

Per més que avancem en l'educació, el tema de la mort continua essent encara tabú a les nostres escoles, per damunt del sexe. Molts cops els mestres tampoc no sabem com enforçar-lo: si l'hauríem de treballar com un tema més dins del currículum, si hem d'esperar que es doni la situació real per parlar-ne, què fem amb les diferents creences religioses... tot plegat és complicat. La mort és present cada dia als mitjans de comunicació, la trobem sovint a prop, però aquests contactes fugacis no ensenyen els alumnes a afrontar-la.

En un currículum de desenvolupament competencial caldria situar la mort i el dol dins les competències personals i socials, les referides al coneixement, domini i gestió de les pròpies emocions i, també, les relacionades amb la convivència i l'empatia. Davant la mort, i el corresponent dol, els alumnes hi haurien de poder recórrer, n'haurien de poder fer ús: com se senten les persones afectades? I ara què? Què els puc dir? Com els podria ajudar? El grup de competències relacionades amb el convida i l'habitar el món també hi haurien de poder dir alguna cosa. Conviure en el món i habitar-hi requereix entendre's amb els veïns, respectar els amics i els desconeguts, i participar en aquelles situacions que ajuden a organitzar la vida de la comunitat: les situacions de condol i de comiat del difunt i d'acompanyament de la família també necessiten "ser apreses".

Des de l'escola, per tant, hauríem d'afavorir l'educació per al dol i la mort com un aspecte transversal més: perquè la mort també forma part de la vida. Perquè tot i que quan a l'escola ens trobem amb la necessitat d'haver de parlar de la mort (perquè s'ha mort un avi, perquè hi ha algú malalt...) els mestres utilitzem el sentit comú i resollem la situació de la manera més confortable possible, ens fan falta estratègies i eines per treballar-hi millor.

La literatura infantil pot obrir un camí al diàleg i a la reflexió, i aquest és un dels objectius d'aquest treball: ajudar els infants a construir els conceptes de separació, pèrdua i mort a través dels àlbums il·lustrats i dels llibres i a partir de la conversa amb els iguals, i a preparar-se per a una possible situació de dol per qualsevol de les pèrdues que anem sofrint al llarg de la vida: la descoberta de qui són els Reis, la pèrdua de la mascota, la separació temporal d'un amic, el canvi d'un mestre important per a ells, la separació dels pares, la mort d'un familiar...

2. OBJECTIUS DE LA PEDAGOGIA DE LA MORT

Caldria diferenciar dos conceptes: la *pedagogia del dol* i la *pedagogia de la mort*. NOLLA (2008)¹ els defineix clarament: la pedagogia del dol s'aplica quan hi ha hagut una pèrdua que ens exigeix enfrontar-nos a la realitat, i demana eines per alleujar el dolor i donar consol; la pedagogia de la mort, en canvi, fa referència a la construcció del sentit de la vida, a parlar de la mort i la pèrdua abans de trobar-se-la al davant. La pedagogia de la mort es podria definir com "un conjunt de propostes metodològiques, d'idees, de destreses i d'actituds que permeten als infants dotar-se d'eines intel·lectuals i afectives per aproximar-se a la comprensió de la fragilitat humana, a la seva vulnerabilitat, i així poder viure donant un sentit ajustat al veritable valor de la vida".²

Alguns dels objectius³ que hauria de perseguir una educació per a la mort, a escala general, són:

- Reflexionar sobre el valor de la pròpia vida i la necessitat de viure al màxim cada moment com a únic i irrepetible. El fet de pensar que cada moment és únic, que la vida té data de caducitat, fa que donem més valor a les petites coses de cada dia: ensenyar els nens i els joves a valorar el que tenen, el que fan, el dia a dia.
- Entendre la mort com a part de la vida i la seva fi natural, com un fet necessari. El cicle de l'aigua, el cicle vital de les plantes, dels animals, les xarxes tròfiques... tot guarda relació amb la mort: mal que ens pesi, la mort manté l'equilibri dels ecosistemes. El cicle vital dels humans n'és un exemple: què passaria si una població envellís tant que no arribés a morir? Qui cuidaria aquests avis? Què passaria amb la superpoblació?
- Ajudar els infants a créixer amb el mínim d'angoixa envers la mort. Tenim angoixa i por d'allò que desconeixem. Parlar sobre la mort com un fet natural és un camí per reduir aquestes pors.
- Donar eines per preparar-se per a la mort de persones estimades i reflexionar sobre la pròpia.

¹ NOLLA, A. *Del viure i del morir: Propostes per acostar-nos a l'experiència de la finitud*. Barcelona: Rosa Sensat, 2008.

² ARNAIZ, V. "Deu propostes per a una pedagogia de la mort". *Guix d'Infantil*, núm. 12, març-abril de 2003.

³ A partir de POCH, C. *De la vida i de la mort: recursos per a la família i l'escola*. Barcelona: Editorial Claret, 2006.

- Entendre la dinàmica del dol i les diferents formes de reacció davant la mort d'algú que estimem.
- Poder expressar els propis sentiments davant la mort d'una persona estimada, i respectar els d'altri.

3. L'EVOLUCIÓ DEL CONCEPTE DE LA MORT AMB L'EDAT

No hi ha un acord rotund entre els teòrics pel que fa a les etapes per les quals passen els infants en la construcció del concepte de la mort. El que sí que sembla és que els infants construeixen les seves teories sobre la mort, les seves idees força al llarg del temps, a partir de les pròpies experiències, de les informacions que provenen del món adult i del seu propi procés evolutiu.

Així, doncs, no trobem una classificació consensuada de les etapes de construcció del concepte de la mort i de les edats que es correspondrien a cadascuna d'aquestes etapes (NOLLA⁴ en fa una bona síntesi), però sí que hi ha acord que es donen tres moments ben diferenciats:

- Un primer moment en què el coneixement que tenen els nens de la mort és gairebé inexistent.
- Una segona etapa en què els nens comencen a construir aquest concepte, la mort dels altres, que es fa present al seu entorn (la mort d'una mascota, d'algú proper...). Tot i que al començament l'entenen com un fet reversible i provisional, més tard assumeixen que la mort és irreversible i universal.
- Un tercer moment, coincidint més o menys amb l'etapa de l'adolescència, en què prenen consciència que la mort també els afectarà a ells.

4. QUÈ PASSA DESPRÉS DE LA MORT? LA MORT A LA LITERATURA INFANTIL

Probablement aquesta és una de les preguntes que als mestres ens fa més de respecte que ens adrecin els alumnes. És una pregunta que topa amb les creences personals i amb les religions. Cada cultura, cada religió, té les seves creences i els seus rituals funeraris.⁵

La literatura infantil reflecteix de diferents maneres aquest "més enllà de la mort". En els contes clàssics, per exemple, la mort és present, i molts cops reversible (la Bella Dorment, la Blancaneu, la Caputxeta...); en d'altres casos és irreversible, com en el de la Ventafocs, que no tenia mare perquè s'havia mort. Els contes tradicionals, segons Bettelheim, "plategen, de manera breu i concisa, un problema existencial. Això permet als nens atacar els problemes en la seva forma essencial".⁶

⁴ NOLLA, A. *Pedagogia de la vida i de la mort: eines d'acció tutorial i propostes didàctiques per a l'educació primària*. [En línia] <<http://www.xtec.cat/sgfp/licencies/199900/memories/anolla.pdf>> [Consulta: 29 gener de 2013]

⁵ En podeu trobar una descripció molt acurada a:

LARRULL I BERTRAN, C. *Antropologia de la mort i el dol*. Llicència d'estudis (curs 2004-05). [En línia] <<http://www.xtec.cat/crp-badalona/recursos/dol/licencies/mort/licencia.pdf>> [Consulta: 9 d'abril de 2014]

⁶ BETTELHEIM, B. *Psicoanálisis de los cuentos de hadas*. Barcelona: Booket, 2012.

La literatura infantil és un bon recurs per parlar sobre la vida i la mort, sobre la necessitat de la mort com a part d'un cicle vital, sobre què passa després de la mort segons diferents cultures, sobre el temor a la pèrdua del la gent que estimem, sobre el dol que passem quan es mor una persona que ens és propera.

Els contes aborden aquesta problemàtica des de diferents vessants. Així, a grans trets, podem trobar:

1. Contes que expliquen rituals que es fan quan una persona es mor.
2. Contes en què la persona que s'ha mort es converteix en un estel.
3. Contes en què la persona que s'ha mort es queda entre els vius com un ésser invisible que protegeix els que l'estimaven.
4. Contes en què la persona que s'ha mort es queda present dins nostre, com un record.
5. Contes en què la persona es queda present en un objecte.
6. Contes que parlen del dolor de la pèrdua i dels sentiments.
7. Contes que expliquen la necessitat de la mort com a part del cicle vital de la natura.
8. Contes que expliquen què pot passar més enllà de la mort.
9. Contes en què el personatge es reconcilia amb la vida abans de morir.
10. Altres.

A l'annex podeu trobar una petita selecció bibliogràfica amb diferents títols classificats segons aquestes categories.

Caldria remarcar però que s'ha de ser molt curós a l'hora de treballar amb els temes que plantegen els contes: si esperem a llegir-los i parlar-ne en el moment que els alumnes tenen una ferida oberta potser podria ser contraproduent. S'haurien d'utilitzar amb molta cura i respecte, i en els moments adequats.

5. DECÀLEG PER PRACTICAR UNA PEDAGOGIA DE LA MORT⁷

1. Parlar de la mort amb els infants de manera sincera, acceptant d'entrada que probablement no tindrem resposta per a totes les preguntes, perquè en si mateixa la mort porta implícita la incertesa.
2. No esperar a parlar de la mort quan aquesta sigui tan propera que no permeti veure-hi clar. La mort d'una mascota, la visita a un cementiri, les esqueles dels diaris... són situacions que fan visible la mort i que es poden aprofitar per parlar-ne.
3. Parlar-ne amb claredat, sense amagar paraules: utilitzar les paraules correctes: mort, difunt, enterrament... No disfressar la pèrdua amb eufemismes i expressions endolcides (anar de viatge, descansar...). Dir cada cosa pel seu nom.

⁷ A partir d'ARNAIZ, V. *Op. cit*

4. No utilitzar mai els morts com a xantatge (“et vigila”) ni mostrar por de les persones difuntes.
5. Parlar de la mort com a part del cicle vital de les persones: parlem del de les plantes i del dels animals, per què no fer-ho amb el que ens és més proper?
6. Facilitar el coneixement de la diversitat sobre el simbolisme que es dóna a la mort, en les diferents cultures i religions.
7. No amagar els sentiments que tenim envers la mort de persones properes.
8. Parlar de les causes de mort habituals per poder evitar pors innecessàries.
9. Parlar, parlar i parlar. La conversa ajuda a veure els fets des d’altres perspectives i, en definitiva, a créixer.
10. Tenir en compte que tots vivim un temps limitat, i que cal aprendre a donar a cada moment, i sobretot als moments més importants, el valor que té.

6. ANNEX BIBLIOGRÀFIC

A continuació una selecció de títols per a nens i nenes que tracten el tema de les pèrdues d’éssers estimats i de la mort. Per classificar-los s’ha seguit el criteri de la Xarxa de Biblioteques Municipals de la Diputació de Barcelona, i s’ha posat darrere del títol les marques *, ** i ***, que signifiquen:

* Fins els 6 anys.

** De 7 a 10 anys.

*** D’11 a 13 anys.

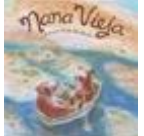
Aquesta classificació és orientativa, ja que es fa difícil “posar edat” a segons quins llibres i temes. Hi ha molts àlbums il·lustrats que poden ser tractats a diferents edats. Per aquest motiu hi ha un apartat de comentaris on s’han afegit algunes impressions, del tot personals.

A l’apartat “aspectes” s’ha intentat anotar quin tractament es fa del tema de la pèrdua o de la mort, i hi trobem aquests números per facilitar-ho: pot ser que un mateix llibre tracti diversos aspectes.

1. Contes que expliquen rituals que es fan quan una persona es mor.
2. Contes en què la persona que s’ha mort es converteix en un estel.
3. Contes en què la persona que s’ha mort es queda entre els vius com un ésser invisible que protegeix els que l’estimaven.
4. Contes en què la persona que s’ha mort es queda present dins nostre, com un record.
5. Contes en què la persona es queda present en un objecte.
6. Contes que parlen del dolor de la pèrdua i dels sentiments.

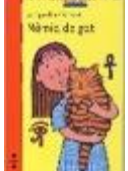

7. Contes que expliquen la necessitat de la mort com a part del cicle vital de la natura.
8. Contes que expliquen què pot passar més enllà de la mort.
9. Contes en què el personatge es reconcilia amb la vida abans de morir.
10. Altres.

	Títol	Autor/il·lustrador	Editorial	Temàtica	Aspectes	Comentaris
	L'enterrament *	Roser Capdevila	La Galera	Mort de l'àvia.	1	
	L'avi d'en Tom ha mort *	Marie-Aline Bawin, Christophe Le Masne	Combel	Mort de l'avi.	1	
	La carícia de la papallona *	Christian Voltz	Kalandraka	Mort de l'àvia.	3	Es pot llegir amb alumnes més grans. Les il·lustracions són de molta qualitat.
	Per sempre més *	Alan Durant, Debi Giori	Timun Mas	Tristesa davant la mort d'un amic. Procés de dol.	4	
	S'ha mort l'avi *	Dominique de Saint Mars	Cruïlla	Mort de l'avi, acomiadament, procés de dol, enterrament.	1, 6, 8	Es pot llegir amb alumnes més grans. Tipus còmic.
	Mejillas rojas *	Heinz Janish	Lóguez	Mort de l'àvia i record.	3	Es pot llegir amb alumnes més grans. Il·lustracions de molta qualitat.
	Como todo lo que nace *	Elisabeth Brami	Kókinos	Cicle de la vida.	7	Es pot llegir amb alumnes més grans.
	Una capsula de colors vius *	Teresa Blanch, Maria Espluga	Baula	Mort de l'àvia.	4	
	El vell Tomàs i la petita fada *	Dominique Demers, Stephane Poulin	Joventut	Reconciliació amb el món per poder morir en pau.	9	Es pot llegir amb alumnes més grans.

	Títol	Autor/il·lustrador	Editorial	Temàtica	Aspectes	Comentaris
	El árbol de los recuerdos *	Britta Teckentrup	Nube Ocho	Mort d'un amic. Records.	5	
	Nana vieja *	Margaret Wild, Ron Brooks	Ekaré	Dol i superació de la mort d'un avi.	4, 6	
	El oso y el gato salvaje *	Kazumi Yumoto	Corimbo	Dolor davant la pèrdua d'un amic, procés de dol, rituals, records.	1, 4, 6	
	Et puc veure sempre que vulgui *	Mariko Kikuta	Glénat	Dolor davant la pèrdua d'un amic per sempre, records.	4	Es pot llegir amb alumnes més grans.
	Agnès Atzur *	Pablo Albo / Pablo Auladell	Thule	Mort d'un amic.	6, 4	És un àlbum metafòric i pot ser que als més petits els costi de comprendre.
	Més enllà del gran riu *	Armin Beuscher Cornelia Haas	Joventut	Comiat de l'amic que mor, dol.	4,6	
	La Maria no se n'oblidarà *	Roser Rius Camps Carme Peris Lozano	Cruïlla	Mort de l'avi, records.	4	
	La mort d'en Tim *	Elzbieta	Cruïlla	Mort d'un amic, rituals.	1	Molt senzill i planer.
	Aldebaran *	Javier Sobrino Mabel Pierola	La Galera	Mort de l'avi.	4,5	
	L'avi de l'Osset*	Nigel Gray	Timun Mas	Mort de l'avi.	4, 6	
	L'estrella de la Laura *	Klaus Baumgart	Beascoa	Pèrdua de coses que ens importen.	6	Tracta de la pèrdua d'allò que estima: un estel.

	Títol	Autor/il·lustrador	Editorial	Temàtica	Aspectes	Comentaris
	Estirar la pota o com envellim *	Babette Cole	Destino	Envelliment i mort.	7	Tracta la mort amb humor.
	Et trobo a faltar *	Paul Verrept	Joventut	Pèrdua d'un amic. Pèrdues permanents i no permanents.	6	Parla de la pèrdua temporal d'una persona estimada i la compara amb la mort.
	Regaliz *	Sylvia van Ommen	Kókinos	Dos amics conversen sobre què hi deu haver després de la mort.	8	
	Així era l'avi *	Joan de Déu Prats Gustavo Roldán	Parramon Parenting	Mort de l'avi.	4	
	L'amiga invisible: la mort *	Sandra Aguilar	Salvatella	Mort de l'àvia.	4,6	
	El ángel del abuelo*	Jutta Bauer	Lóquez	Mort de l'avi.	10	Molt guardonat i reconegut.
	Bona nit, avi! *	Rosa Bausà i Peris	Lóquez	Mort de l'avi.	2	
	¿Cómo es posible? La historia de Elvis*	Peter Schössow	Lóquez	Mort d'un amic i dol.	1, 4, 6	Enuig davant la mort d'un amic. Un toc d'humor.
	On és el iaio? *	Mar Cortina Amparo Peguero	Tàndem	Mort de l'avi.	8, 6	
	¿Dónde está güelita Queta? *	Nahir Gutiérrez Álex Omist	Destino	Mort de l'àvia. Què passa després de la mort.	4,8	
	La Júlia té un estel *	Eduard José Valentí Gubianas	La Galera	Mort de la mare.	2	
	En Max i la seva ombra *	José Luís Regojo Laura Borràs	Proteus	Diàleg amb la mort, suïcidi.	10	

	Títol	Autor/il·lustrador	Editorial	Temàtica	Aspectes	Comentaris
	Mi abuelo Carmelo*	Dani Torrent	Kalandraka	Records de l'avi absent.	4	
	Paraíso *	Gibert, Bruno	Los cuatro azules	Mort de l'avi. Després de la mort.	8	Fet amb unes il·lustracions molt especials i diferents. Es pot llegir amb alumnes més grans.
	El cielo de Anna *	Stian Hole	Kókinos	Mort de la mare i superació del dol.	8	Molt metafòric. Fa un paral·lelisme amb <i>Alicia a través del mirall</i> . Per als petits pot ser difícil de comprendre.
	No és fàcil, petit esquirol! *	Elisa Ramón	Kalandraka	Mort de la mare.	2,4,6	
	L'àvia de dalt i l'àvia de baix *	Tomie de Paula	Cruïlla	Mort de les àvies.	2	
	L'estrella de la Laia*	Patrick Gilson	Cruïlla	Mort d'un infant.	2	Es pot llegir amb alumnes més grans.
	Jo sempre t'estimaré *	Hans Wilhelm	Joventut	Mort de la mascota.	4	
	Jo les volia **	Carme Solé Vendrell	Mars	Mort de la mare. Acompanyament de la família, procés de dolor, superació.	1, 2	
	Què ve després de mil? **	Anette Bley	Takatuka	Mort d'un amic.	4, 8, 1	
	El senyor mort dins d'una avellana **	Eric Maddern i Paul Hess	Blume	Malaltia i mort de la mare. Enfrontament amb la mort personificada.	7	Es pot llegir amb alumnes més grans.

	Títol	Autor/il·lustrador	Editorial	Temàtica	Aspectes	Comentaris
	Gallons de taronja **	François Legendre	Tandem	Mort de l'avi.	7, 4	
	Cuando la muerte vino a nuestra casa **	Jürg Schubiger y Rotraut Susanne Berner	Lóguez	Personificació de la mort. Mort d'un infant. Descoberta de la mort.	1, 7	Presenta la mort com un personatge amb mala sort que ho fa malbé tot, i un poble on no existia la mort ni el perill fins que comença la història. Es pot llegir amb alumnes més grans.
	El jardí del meu avi **	Maria Àngels Gil Vila Mabel Piérola	Edicions Bellaterra	La mort com a part del cicle vital.	7	
	El pato y la muerte **	Wolf Erlbruch	Barbara Fiore Editora	Personificació de la mort.	8	Molt profund. Una amistat que es va teixint entre l'ànec i la mort. Es pot llegir amb alumnes més grans.
	L'estany dels ànecs pobres **	Fina Casallerrey	Edebé	Mort de l'avi.	2	
	No, no i no! **	Amélie Couture	Bambú Casals	Mort d'una àvia.	4,6	
	L'herència **	Jaume Cella	Cruïlla	Mort del pare gat.	4	To d'humor
	Mòmia de gat ***	Jacqueline Wilson	Cruïlla, Vaixell de vapor (sèrie taronja)	Mort d'una mascota, rituals funeraris.	1	
	El nen d'ombra ***	Beatrice Masini	Cruïlla	Mort d'un germà petit.	3	

	Títol	Autor/il·lustrador	Editorial	Temàtica	Aspectes	Comentaris
	Que el cielo espere ***	Katja Henkel,	Siruela	Mort de l'àvia.	8	
	Saltando vallas ***	Pere J. Carbó Pérez	Edelvives	Mort d'un amic, dol, dolor.	6	
	Caracoles, pendientes y mariposas ***	Blanca Álvarez	Edelvives	Mort del germà, sentiment de culpa.	6,8	
	Los cuatro amigos de siempre ***	Gilberto Rendón	SM	Mort del nét.	10	
	El Joan ha mort	Itziar Fernández	Pagès editors	Mort d'un tiet.	4	
	Coi de Quico ***	Jaume Cella	La Galera	Mort d'un avi.	4,6	
	El nen dels estels	Patrik Somers	ING ediciones	Mort del germà.	8	

SEGONA PART: GUIA DIDÀCTICA DE “T’HO PROMETO”

1. INFORMACIÓ SOBRE L'OBRA, L'AUTOR I LA IL·LUSTRADORA

Knister; Eve Tharlet. *T'ho prometo* Barcelona: Brúixola, 2006. ISBN: 978-84-8304-840-5.

Aquest és un àlbum que parla sobre l'amistat i la pèrdua, de manera entenedora i dolça.

En Bru, una petita marmota, es desperta després de passar l'hivern dormint i es fa molt amic d'una flor, una dent de lleó. Amb ella passarà moments d'allò més agradables, explicant-li les coses que descobreix durant el dia i cuidant-la. Un dia, però, passa el que ha de passar: res no és etern.

El conte, que explica el cicle vital dels éssers vius, pot ajudar els alumnes a expressar els sentiments que tenen quan perden allò que estimen.

L'autor

Knister (pseudònim de Ludger Jockmann), conegut sobretot com el pare de la Tina Superbruixa, va néixer l'any 1952 a Bottrop (Alemanya) i a part d'escriptor ha estat cantant de rock i presentador de ràdio i televisió.

La seva obra més coneguda, la *Tina Superbruixa*, ha estat traduïda a quaranta idiomes diferents, i cada vegada rep més demanda de les seves aventures, tot i que ell declara que no es vol dedicar solament a aquest personatge, que li agradaria escriure altres coses.⁸ L'àlbum que ens ocupa, *T'ho prometo*, va ser el primer àlbum il·lustrat que va escriure.

En català, a banda dels llibres de la Tina, trobem alguns llibres seus com *L'ou prehistòric* o *Willy el mosca*, de l'editorial Bruño, i també la sèrie *Arabesk*, sobre un cavall que viu moltes aventures.

La il·lustradora

L'Eve Tharlet va néixer a Alsàcia i es va criar a Alemanya. Des de ben petita va demostrar la seva passió per les arts i la il·lustració, i actualment té il·lustrades més d'un centenar d'obres infantils. Des de sempre li ha agradat molt escriure i inventar històries: "Per a mi, escriure i dibuixar van units. Són dues maneres diferents d'explicar històries".⁹

⁸ Podeu llegir una entrevista que li van fer a < <http://encuentrosdigitales.rtve.es/2013/knister.html>> [Consulta: 14 d'abril de 2014]

⁹ A la seva web oficial < <http://www.evetharlet.com/en/krimskrams/eve>>

A la seva web oficial podeu trobar recollides una bona mostra de les il·lustracions dels seus llibres, com també les tècniques que utilitza per il·lustrar.

<http://www.evetharlet.com/>

La il·lustradora (a la dreta de la imatge) amb una de les escriptores amb qui té costum de treballar, Brigitte Luciani (a l'esquerra).¹⁰

2. PER QUÈ L'HEM ESCOLLIT? LA SUPERACIÓ DE LA PÈRDUA D'ALLÒ QUE ESTIMES

És millor parlar de les separacions, les pèrdues i la mort amb els infants sense esperar que aquestes siguin tan a prop que sigui dolorós fer-ho. Els contes poden oferir situacions que permetin parlar de petites pèrdues que han tingut, dels sentiments que això els ha generat, de les diferents fases que han travessat... parlar-ne, compartir-ho amb els altres, comprovar que altres nens i nenes viuen situacions semblants a les seves els ajuda a créixer i a anar construint aquests conceptes de pèrdua i de mort, tan abstractes per a ells.

L'àlbum que ens ocupa, *T'ho prometo*, presenta la pèrdua d'algú estimat, una pèrdua inesperada per al protagonista. La petita flor li fa una promesa abans de "morir", i ell passa per una sèrie de fases que podríem relacionar amb algunes de les fases¹¹ del dol que travessem les persones:

- La negació: "Però si em va prometre que tot sortiria bé...". En Bru no comprèn com pot ser que hagi passat, no s'acaba de creure el que veu.
- La còlera: "Ella m'ho va prometre". En Bru sospira desconsolat.
- La depressió i la tristesa.
- L'acceptació de la pèrdua i de la vida que segueix.

¹⁰ Imatge de <<http://www.dargaud.com/actualites-bd/exposition-eve-tharlet-photos,165.html>>

¹¹ Fases del dol segons Kübler-Ross, citades a: POCH, C. *De la vida i de la mort: recursos per a la família i l'escola*. Op.cit.

Entre els objectius de la pedagogia de la mort que hem esmentat a la primera part, n'hi havia un que feia referència a entendre la mort com a etapa necessària dins del cicle vital dels éssers vius, com a element que manté l'equilibri entre els ecosistemes. A aquesta concepció de la mort tan objectiva és difícil arribar-hi quan parlem de la mort de persones properes. En el cas d'aquest àlbum però es pot veure que, sense que la dent de lleó deixi volar les seves llavors, sense la seva mort, no hi hauria altres flors com ella i que, per tant, arribaria un dia que s'extingirien: la mort al servei de la vida que continua.

3. OBJECTIUS DE LA PROPOSTA

No perdem de vista que aquest treball té dos objectius primordials:

- 1) Afavorir el gust per llegir dels nens i nenes.
- 2) Aprofitar els recursos de la literatura infantil per aprofundir sobre temes transcendents: les pèrdues, la mort i el dol.

Podríem desplegar-los de la manera següent:

- Descobrir en la història aquells elements que l'alumne pot connectar amb la seva pròpia experiència vital i amb altres contes que hagi llegit o li hagin explicat.
- Reflexionar sobre les sensacions que li ha produït la història, explicar si li ha agradat, si l'ha entristit...
- Conversar amb els iguals a partir de la lectura d'un llibre compartit, i ser capaç d'expressar les seves opinions i respectar les dels altres.
- Reflexionar sobre les fases que travessa una persona quan perd algú estimat, i traslladar-ho a la seva pròpia experiència.

4. ANÀLISI DE L'ÀLBUM

Ens trobem davant d'un àlbum il·lustrat. Els àlbums, pel seu format, són de per si atractius per als infants, i poden arribar a ser una eina molt valuosa pel fet que:¹²

- S'adapten a les necessitats del lector: per les seves característiques, que resulten de la unió entre text i il·lustració, són un recurs molt vàlid per a la lectura, sobretot per a aquells alumnes que tenen dificultats per comprendre el text: la imatge els ajuda a omplir buits de comprensió.
- Són textos molt oberts que afavoreixen la compensació de llacunes i la interpretació.
- Permeten desplegar les capacitats expressives i interpretatives.

¹² A partir de: BADIA, M.; LLADÓ, C. *Els àlbums i els llibres il·lustrats: una descoberta, diverses veus*. El Gust per la Lectura, 2013-14. DEPARTAMENT D'ENSENYAMENT. [En línia]
< http://www.xtec.cat/alfresco/d/d/workspace/SpacesStore/8a244715-1333-4a23-adcc-735622e229f8/albums_illustrat.pdf>
[Consulta: 15 d'abril de 2014]

- Inviten a utilitzar un enfocament interactiu entre el llenguatge gràfic i el literari.
- Poden llegir-los alumnes amb diferents nivells lectors.
- Descobrir-los, o redescobrir-los, suposa un efecte espectacular en alumnes grans.

Per fer aquesta anàlisi em baso en els apartats que descriuen BADIA i LLADÓ. Aquesta anàlisi no pretén pas ser minuciosa ni exhaustiva, ni molt menys que es traslladi més tard als alumnes: és tan sols una guia, un “posar atenció” en certs aspectes que ens poden ajudar a explicar-los la història. No podem pretendre explicar tots aquests detalls als alumnes.

Format

Tot i que les cobertes de l'àlbum són mats, si les mirem a contrallum descobrim alguna cosa especial: la corol·la de la dent de lleó és brillant, com si l'haguessin pintada damunt de la coberta. Si despleguem tota la coberta podem observar la flor en diferents estats.

Els paratextos

El títol, *T'ho prometo*, permet fer inferències sobre el contingut de l'àlbum. Segur que els alumnes poden fer moltes connexions amb situacions personals en què hagin promès alguna cosa a algú.

A la coberta es presenten els dos protagonistes, la dent de lleó i en Bru que l'acarona, i es pot intuir que tenen una relació especial. També apareix la manteta blava, un objecte que la marmota no deixarà al llarg de tota la història i amb la qual també té un lligam especial.

Hi ha un contrast entre les guardes de davant i les de darrere, són ben diferents, i ajuden a explicar la història:

Les il·lustracions

Les il·lustracions són a doble pàgina, cosa que permet al lector llegir de manera pausada, recreant-se en les imatges. El text de vegades ocupa una sola pàgina o bé està repartit entre les dues.

Les imatges evoquen la realitat. Estan fetes amb molta tendresa; els colors que la il·lustradora utilitza són molt suaus, de vegades diluïts, fets amb tinta de colors sobre paper d'aquarel·la. Això dóna a l'obra un caràcter poètic. Una curiositat: podeu observar el traç del llapis? Resulta que no hi havia de ser, en un principi. La il·lustradora acabava de fer-ne un de mostra quan la seva editora li va demanar amb molta urgència que li n'enviés un per posar-lo en un catàleg: no va poder esborrar les marques de llapis, la pintura encara era fresca i el va escanejar tal com estava. A l'editora li va agradar i van decidir deixar el llapis a tota l'obra.

Els posats de tristesa, de sorpresa o d'alegria que fa en Bru en certs moments reflecteixen els diferents estats d'ànim que travessa, les seves faccions són molt expressives.

El text i l'argument

Aquest és un àlbum de tipus narratiu. Combina el temps present, quan l'autor fa el plantejament de la situació, i el passat, quan explica la història d'en Bru.

Tot i que molt comprensible per als infants, el lèxic del conte és molt acurat, amb expressions com "letargia hivernal", "es va arraulir", "brillava més que el sol", "gèlid hivern"...

El relat presenta una estructura gairebé circular, en què després de moltes aventures, es torna a una situació molt semblant a la de l'inici de la història.

Les il·lustracions són molt importants per explicar la història, es complementen amb el text. Quan, per exemple, s'explica que en Bru es meravellava amb els canvis que anava sofrint la seva flor, es confia en la imatge per descriure aquests canvis.

El final de la història pot ser inesperat per als nens. És un final agredolç: la pèrdua de la seva amiga ha servit per fer néixer centenars de flors com ella, amb qui en Bru podrà compartir noves històries. Aquest final obert pot permetre imaginar què passarà a partir d'ara i reflexionar sobre la importància de la mort en el cicle de la vida.

Una altra curiositat que podem explicar als alumnes: quan la il·lustradora va començar a fer aquest àlbum era desembre i per saber com podia dibuixar la dent de lleó va haver de consultar llibres de botànica, ja que no n'hi havia cap, llavors. Uns mesos després, quan l'àlbum ja era a les llibreries, el jardí de davant de casa seva es va cobrir de dents de lleó, tantes com n'hauria necessitat abans d'il·lustrar el llibre.

5. LA CONVERSA LITERÀRIA

“Parlar sobre literatura és compartir una forma de contemplació. És una manera de donar forma als pensaments i emocions suscitats pel llibre i als significats que construïm junts a partir del text: aquest missatge controlat imaginativament, que l'autor envia i que nosaltres interpretem de la manera que creiem útil o plaent”.¹³

CHAMBERS (2007) diu que els alumnes desenvoluparan l'hàbit lector si tenen possibilitat, entre altres, de:

- **Llegir al costat de persones que per a ells són “importants”**: el pare o la mare, el seu padrí, la padrina, els seus mestres, els germans més grans, els companys, els amics i les amigues.
- **Parlar del que han llegit i del que han sentit llegir**, de si els ha agradat, de per què no els ha agradat, del que han sentit, de si els ha fet patir, de si han passat por, del que han après llegint aquell article, aquell llibre, aquell fulletó...

Parlar del que s'ha llegit, compartir-ho amb un igual, descobrir què en pensa l'altre, comprovar que la gent té sentiments semblants, o oposats... tot això permet crear uns vincles importants entre els alumnes, i configurar-los, a poc a poc, com una veritable comunitat de lectors.

Aquesta conversa literària no hauria de ser una conversa “reproductiva”, centrada en els punts que s'han entès: ha de ser una conversa de qualitat, que vagi cap als *efectes de la lectura*, en què es respectin totes les expressions personals, en què tothom pugui dir allò que pensa dins d'un clima de respecte, i en què el mestre sàpiga quins fils pot estirar per anar reconduint la conversa cap al terreny personal.

Els alumnes han de notar que hi ha una voluntat d'escoltar-los i que poden comunicar els seus pensaments de manera oberta, sense por del rebuig i, sobretot, a “equivocar-se”.

En aquesta conversa han de poder compartir:

- Allò que els ha agradat, i allò que no els ha agradat o que els ha desconcertat.
- Les dificultats: les observacions que fa un nen/a poden ajudar-ne un altre a comprendre una idea, un fet, un personatge...
- Les connexions,¹⁴ les relacions que s'estableixen dins de la mateixa història, o bé la relació amb d'altres llibres o històries que ja coneixen.

¹³ Traduït de CHAMBERS, A. *Dime*. Mèxic D.F.: Fondo de Cultura Económica, 2007. (Espacios para la lectura)

¹⁴ De vegades, en llegir un llibre, trobem una estructura que es repeteix al llarg de la història, un fet que s'assembla a un altre que ha passat abans, uns personatges que tenen uns trets comuns... També pot passar que en llegir un llibre n'evocuem un altre que ens l'ha recordat per un motiu determinat, per un fet, per un personatge. En llegir el conte de la Caputxeta, per exemple, el llop em pot fer pensar en el dels tres porquets.

Si llegeixo els músics de Bremen, em puc adonar que hi ha uns fets que es repeteixen diversos cops al llarg del conte (uns animals que en troben un altre de desvalgut i el conviden a viatjar amb ells).

Aquestes connexions ajuden els alumnes a comprendre millor l'entramat de les obres que llegeixen, i parlar-ne és una bona manera de descobrir-les.

Per tal que la conversa sigui productiva i es pugui treure tot el profit de les intervencions dels alumnes, el mestre pot tenir algunes preguntes preparades per anar formulant en determinats moments.

No es tractaria de formular una bateria de preguntes als alumnes, sinó més aviat d'introduir-se, a poc a poc, en una altra mena de conversa, en què les interaccions dels alumnes en siguin el més important, en què el docent només formuli preguntes en el moment adequat, preguntes que permetin aprofundir més en el contingut i l'impacte personal de la lectura, per oferir altres visions més àmplies o diferents, o focalitzar l'atenció en detalls que, potser, havien passat desapercebuts. Aquestes preguntes no s'han de respondre totes, per descomptat: només es tracta de tenir-les pensades i formular-ne les més adequades i en el moment més oportú perquè la conversa vagi progressant.

CHAMBERS parla de tres tipus de preguntes que, degudament seleccionades pel mestre, permeten als alumnes anar teixint un coneixement veritablement literari.

Preguntes bàsiques

Són preguntes que ajuden a centrar el tema de la conversa i que serveixen per a qualsevol lectura.

- Hi ha alguna cosa que us hagi agradat d'aquest llibre?
- Alguna cosa que no us hagi agradat?
- Alguna cosa que us hagi desconcertat?
- Hi heu trobat algun patró, alguna connexió?

Preguntes generals

Aporten idees noves, reflexions i informacions que ajuden que la conversa progressi, alhora que reforcen la comprensió de l'obra.

Aquesta mena de preguntes ens serveixen també per a qualsevol obra.

- Quan heu vist el llibre, quin tipus de llibre pensàveu que seria? Què us ho ha fet pensar?
- Ara que l'hem llegit, penseu el mateix?
- Heu llegit altres llibres com aquest? En què s'assemblen? Què tenen de diferent?
- Ja havíeu llegit aquest llibre? Ha estat diferent, aquesta nova lectura?
- Si haguessis de millorar alguna cosa del llibre, què canviaries?
- Quantes històries diferents hi ha dins d'aquest llibre?

Preguntes especials

Ajuden a descobrir les particularitats de cada llibre, del seu llenguatge, dels personatges, de les il·lustracions. Aquestes sí que estarien relacionades amb cada obra en particular.

En aquest àlbum en particular podríem preguntar:

- En quant de temps creieu que ha transcorregut aquesta història?
- Com es deu sentir en Bru, quan està amb la seva amiga dent de lleó? Us heu sentit algun cop així?
- Us heu fixat que en Bru sempre porta un objecte a la mà? Per què el deu portar? En teniu algun que us faci la mateixa funció?
- Confieu en alguna persona? En qui?
- Com es deu sentir en Bru quan bufa la flor i veu que es desfà? Us ha passat mai alguna cosa semblant?
- Sembla que en Bru, de mica en mica, es va acostumant a viure sense la flor. Encara deu pensar en ella? Penseu en les persones que estimeu però que ja no hi són?
- A la tardor en Bru està molt enyorat. Us heu enyorat algun cop? Quan? Què vau fer per superar-ho?
- Què creieu que deu pensar en Bru quan obre els ulls després de l'hivern i veu aquell prat tot florit? Com es deu sentir? Ara ja deu haver entès la promesa que li havia fet la flor?

6. ORIENTACIONS PER A LA LECTURA

En tractar-se d'un àlbum, tant el text com la imatge expliquen la història, i els alumnes poden omplir els buits de comprensió amb ajuda dels detalls que els donen les il·lustracions. Amb tot, però, recomanem no deixar sol l'alumne des d'un primer moment davant de l'àlbum, sinó combinar diferents tipus de lectures:

- Una primera lectura en veu alta feta pel mestre.
- Relectures en parella o de manera individual.

Una de les activitats més valuoses per afavorir el gust per llegir i la competència lectora en general és escoltar llegir un expert, una persona que en sàpiga. Està demostrat que “l'única i més important activitat per construir la comprensió i les habilitats essencials per a l'èxit en l'aprenentatge de la lectura sembla que és llegir en veu alta als infants”.¹⁵

¹⁵ International Reading Association i National Association for the education of Young Children (1998). “Learning to read and write. Developmentally Appropriate Practices for Young Children”. *The reading teacher*, vol 52, 2, 193-216. Citat a: *La lectura en un centre educatiu*, Departament d'Ensenyament (2013).

La preparació de la lectura per part del mestre és fonamental: una bona fluïdesa lectora (correcció en la descodificació i pronúncia adequades, ritme i bona entonació), el volum de veu adequat i el control postural. I saber en quins moments aturar la lectura per provocar una reflexió, o decidir que és millor llegir-ho tot fins al final i parlar-ne llavors. Com diu DURAN (2010):¹⁶

«Quan un adult llegeix un àlbum a un infant, no es pot limitar a pronunciar-ne el text en veu alta, encara que l'entoni molt bé. [...] L'adult ha d'enriquir la recepció lectora dels més menuts, amb preguntes, amb observacions d'anada i tornada; ha de crear expectatives sobre el que hi haurà a la pàgina següent; ha de facilitar la intervenció de l'infant que veu, assenyala, dedueix, participa..., i no solament interpreta el que diu l'adult que li llegeix les lletres, sinó també el que infereix de les imatges i tot el que les envolta, des de la coberta inicial fins a les pàgines de guarda finals».

Per fer la lectura en veu alta, el mestre ha de tenir en compte:

- La distribució espacial dels alumnes (de manera que tots puguin veure'l i sentir què llegeix). Una distribució en forma de "U" oberta i amb el mestre a la part oberta i a una certa distància podria ser adequada.

Biblioteca de l'Escola Mare de Déu del Remei (Alcover)

- Llegir un conte no és el mateix que explicar un conte, una cosa i altra exigeixen abordatges diferents. Quan llegim un conte, utilitzem un llenguatge literari que no fem servir quan l'expliquem. Totes dues activitats són fonamentals, però no s'haurien de barrejar en una mateixa sessió. En aquest cas, llegir el text de manera fidel seria el més adequat.
- Quan el mestre llegeix el conte no ha de pretendre ensenyar-ne les imatges alhora, ja que crea una situació incòmoda per a tots. Prendre la decisió, abans de començar, de si el llegirem tot seguit i ensenyarem les imatges al final, o bé si ensenyarem les imatges després de llegir cada pàgina (seria bo

¹⁶ DURAN, T. "L'àlbum dins la narrativa visual". *Articles de didàctica de la llengua i de la literatura* (2010), núm.52, p. 10-22.

comunicar-ho als alumnes abans de començar, per evitar els “a veure....?” a cada moment).

- Hem de tenir en compte el temps d'observació de cada il·lustració. Es tracta d'un àlbum il·lustrat, de manera que els alumnes haurien de tenir temps de poder mirar les imatges per acabar de fer-se una composició de lloc. En tractar-se d'un àlbum de format petit, podem decidir projectar les imatges en gran darrere nostre, o bé senzillament mirar les de l'àlbum.
- Mentre el mestre fa la lectura en veu alta, fóra bo que els alumnes **NOMÉS** escoltessin. Si cadascun d'ells té un àlbum al davant això es fa difícil, ja que tots voldran seguir la lectura del mestre i la lectura en veu alta perdrà el seu sentit comunicatiu.

Les relectures per part dels alumnes també són imprescindibles: perquè els alumnes ja tenen seguretat sobre aquell text que se'ls ha llegit, en coneixen el contingut i això fa que puguin llegir-lo sols; perquè els permet retornar sobre aquells fragments que els han agradat més i entretenir-s'hi tot el temps que els plagui; perquè poden gaudir de les imatges amb la calma que potser no han tingut en una lectura col·lectiva. És necessari tenir una estona per fer la relectura individual i en parelles.

Una activitat que es podria derivar d'aquestes relectures podria ser, en acabar de treballar amb aquest àlbum, preparar-se'n la lectura per anar-la a llegir a un altre nivell.

Alumnes de l'Escola Mare de Déu del Remei (Alcover)

7. GUIA DE LES ACTIVITATS DEL QUADERN DELS ALUMNES

L'objectiu principal d'aquest quadern, com el de la resta d'activitats proposades fins ara, és afavorir el gust per llegir i la reflexió personal. No es tracta d'un quadern d'exercicis de llengua a partir del text, ni de comprensió lectora, ja que aquesta ja es treballa quan els alumnes reflexionen i quan participen en la conversa literària (com si no poden fer aportacions sobre les impressions que els ha causat la història?). Per tant, trobareu molts apartats "d'escriure", on els alumnes han de reflexionar i explicar-se per escrit. Això es pot fer abans o després de la conversa literària: si ho feu abans, ajudareu a preparar les seves intervencions; si ho feu després, les respostes seran més elaborades.

No hi ha solucionari, perquè és un quadern obert, en què totes les respostes són vàlides i tothom pot expressar què és el que li ha passat quan llegia, quines connexions ha fet amb el seu món i com ha anat construint el significat d'aquest conte. Tampoc és imprescindible fer totes les activitats que es proposen en el quadern: són això, propostes. Vosaltres, mestres, hauríeu de triar les que s'adeqüin més als vostres alumnes i al clima de l'aula.

En algunes activitats hi ha textos llargs que "expliquen". No és necessari que els llegeixin sempre els alumnes, els podeu llegir els mestres, en veu alta. Però tornem al que hem dit abans: si el mestre l'ha llegit en veu alta, és probable que, després, aquell alumne que vulgui, pugui rellegir-lo o buscar la informació que necessita per fer l'activitat.

Dedicatòria del quadern

La seva funció és crear expectatives als alumnes abans de llegir el llibre. La poden llegir els alumnes, de forma individual, i després compartir-ne les impressions, o bé la pot llegir el mestre en veu alta.

1. Explora el llibre

Quan els lectors adults anem a la biblioteca o passegem entre les prestatgeries de les llibreries, agafem un llibre, en mirem les cobertes, llegim el text de contracoberta, o les solapes que parlen de l'autor... Tot plegat ens crea unes expectatives sobre el llibre, ens fa fer connexions amb altres obres que hàgim llegit, i decidir si el volem llegir o no. Això s'ha d'ensenyar, si el que volem és fer lectors autònoms de llarga durada, i no només lectors escolars.

La funció d'aquesta activitat és entrar en contacte amb l'àlbum abans de posar-se a llegir-lo i crear-se expectatives sobre el tema de què pot tractar. Cadascú pot anotar les seves impressions, per compartir-les després.

2. L'autor

Es presenta qui és l'autor del llibre, així com algunes de les seves obres que han estat traduïdes al català. Hi ha un enllaç a un vídeo de l'espai "infoK", molt recomanable. Podem aprofitar per parlar de si han llegit algun d'aquests llibres, o buscar-los a la biblioteca.

A la segona part de l'activitat es presenten algunes cobertes de traduccions de l'obra que estem treballant (de dalt a baix, primera columna: la versió original en alemany, francès, xinès; a la segona columna: anglès, rus, italià).

3. *La il·lustradora*

Recomanem entrar a la seva web: cada il·lustrador té un estil propi, i l'Eve Tharlet fa unes il·lustracions molt suaus i dolces. A més s'hi poden veure moltes de les seves obres i algunes mostres pràctiques sobre com les fa.

A l'activitat del quadern es demana que escullin una de les il·lustracions que hi ha a la web que els hagi agradat molt i expliquin el perquè: és necessari aprendre a argumentar les opinions, des de ben petits, i es pot començar per fer-ho de manera oral. Una manera podria ser projectar la web a la PDI, anar-la descobrint en gran grup, i en un determinat que el mestre faci de model: "Mireu, jo vaig entrar l'altre dia a la web i vaig descobrir aquesta il·lustració. Em va agradar molt perquè utilitza uns colors molt suaus i el personatge que hi surt em va recordar un altre personatge d'un conte que m'agradava molt quan era petita".

4. *Un "Diari de lectures". Per què?*

Aquesta és una d'aquelles activitats que presenta molt de text. Per tant, el mestre pot decidir que la llegeix ell i després en parlen entre tots.

Es proposa iniciar un diari de lectures: un quadern personal on cada alumne anota el que li ve de gust (i si li ve de gust!) sobre els llibres que va descobrint, que llegeix o que li llegeixen. El més interessant d'aquest diari és el seu caràcter personal i privat: com qualsevol altre diari, ningú no pot llegir-lo, **ni tan sols els mestre**. No pretenem que sigui un quadern on facin la "fitxa" del llibre, ni el resum, perquè així perdria totalment la seva funció, la d'afavorir el gust per llegir dels alumnes. Hi poden escriure el que ells vulguin: copiar un fragment que els hagi agradat, escriure'n una idea, una impressió, o senzillament no escriure-hi res.

Aquest diari els pot acompanyar al llarg de l'escolaritat i pot ser una manera més d'afavorir el gust per llegir.

Alguns centres educatius, com l'Escola Sant Jordi (Lleida) fa molts anys que utilitzen aquests diaris de lectures.

Diari de lectures de l'Escola Sant Jordi (Lleida)
Imatge de la web

5. Les guardes del llibre

Com ja s'ha explicat a l'apartat 4, les guardes dels llibres, de vegades, donen indicis que permeten engegar la màquina de pensar abans de començar, fer hipòtesis i inferències. En aquest cas les guardes del començament i les del final serveixen per començar a explicar i per tancar la història. Així, proposem que mirin bé les del començament i que pensin, en una frase, què els suggereixen.

6. Imagina

Imaginem: la mestra llegeix la història. Arriba a la pàgina on diu: "En Bru va córrer pel món sense parar, fins que no va poder més. Llavors, esgotat, es va arraulir en un clot ple d'herba i tancà els ulls per descansar una estona. I sabeu què va veure'ls en tornar-los a obrir?".

Aturem la lectura. Demanem que tanquin els ulls i, sense dir res, facin una hipòtesi i visualitzin què va veure en Bru (probablement s'hauran fixat en el tros de tija i els pètals que la il·lustració deixa entreveure). Els demanem que vagin al seu quadern i que expliquin en una frase què creuen que va veure en Bru i ho dibuixin.¹⁷

Quan reprenguem la lectura podran comprovar si es compleixen les hipòtesis que han fet.

7. Pensa

En Bru estava molt content amb la seva amiga. Cada vespre li explicava el que havia fet al llarg del dia, tenia algú amb qui compartir-ho. Segurament a ells també els agrada compartir les seves experiències amb algun amic o amiga, i pot ser un bon motiu per escriure. Amb aquesta activitat es pretén que facin connexions entre els sentiments d'en Bru i les seves experiències personals.

¹⁷ A partir de l'activitat de l'Escola Joaquim Blume de Sabadell <http://www.edu3.cat/Edu3tv/Fitxa?p_id=94459> [Consulta: 18 d'abril de 2014]

8. La confiança

Explicar què vol dir “confiar” en algú els pot costar, però si en canvi, a aquest objecte de confiança, li posem “nom de persona”, pot ser més senzill.

9. Una promesa

Aquesta activitat es pot fer primer de manera oral, compartint les promeses (qui ho vulgui, no s’ha de forçar) i després de manera més íntima, escrivint-les.

10. Després de bufar

Aquesta activitat té molt de text; per tant, pot ser el mestre qui el llegeixi als alumnes. És el moment de la pèrdua: en Bru s’ha quedat sense la seva amiga. És l’hora de posar-se en la pell del protagonista: “Com es deu sentir? Us ha passat algun cop a vosaltres, heu perdut alguna cosa que us importava molt, alguna persona?”. Es pot fer primer oralment i després per escrit: cada alumne ho escriu en un registre més personal i íntim.

La segona part d’aquesta activitat consisteix a fer una recomanació: molts cops, quan una persona perd algú que estima, el carreguem de recomanacions: no hi pensis, a ell segur que li agradaria que no ploressis... De vegades aquestes recomanacions no ajuden gens. Potser seria el moment de fer reflexionar els alumnes sobre la importància del dol: no passa res si un plora, és més, plorar ajuda. No passa res si s’està trist una temporada, fins que s’ha encaixat la pèrdua; no podem fer veure que no ha passat res, o substituir l’amic perdut per un altre de seguida. El procés de dol és necessari.

Aquesta activitat es pot fer primer oralment i després per escrit, individualment.

11. Un objecte molt especial

En Bru, al llarg de la història, porta una manteta de color blau que l’acompanya. En els moments més tristos l’abraça ben fort. Potser els alumnes tenen algun objecte especial que els ajuda en els moments difícils: quan els pares no hi són, quan van a dormir i tenen por... Estaria bé parlar-ne i posar-los en comú (fins i tot en podrien portar una fotografia).

12. Les guardes del final

Un cop llegit el conte, podem comparar les guardes inicials amb les del final i explicar què ha passat, per què són diferents. També es pot fer primer oralment i després per escrit, o a l’inrevés.

13. El temps

La història transcorre d’hivern a tardor, gairebé en un any, però es posa molt d’èmfasi en la primavera i l’estiu, a les quals es dedica més pàgines. Els escriptors

de vegades juguen amb el temps de les obres. Parlar-ne pot ajudar a entendre i aprendre com funciona la literatura.

14. El protagonista

Trobem uns quants adjectius, alguns dels quals podrien descriure en Bru. Seria interessant primer parlar-ne: com el veuen ells? Com dirien que és? Té alguna semblança amb ells?

15. Com se senten? Com ho expliquen?

Aquesta activitat consta de dues parts. Hi pretenem ajudar a gaudir del llenguatge literari de l'obra.

A la primera part ens recreem en dues expressions que s'utilitzen per descriure com se senten de contents els protagonistes quan es coneixen: a en Bru "el cor li bategava d'alegria", i la flor, «de tan contenta que estava brillava més que el sol". Podem pensar altres expressions que puguin indicar alegria o tristesa (saltar d'alegria, ballar d'alegria, estar més content que un gínjol, trist com un dia d'hivern...).

A la segona part demanem que cerquin, al text de l'àlbum, adjectius que descriguin els estats d'ànim dels protagonistes. N'hi ha diversos: descansat, contenta, alegre, emocionat, desconsolat, enyorat, feliços, cansat...

16. Les il·lustracions

Els podem convidar a passar una estona mirant-les, individualment, cadascun amb el seu àlbum, amb calma. Escollir-ne una i pensar per què els agrada. També poden explicar si alguna no els ha agradat i per què. Després compartir-ho en gran grup.

17. Després de la conversa

A l'apartat 5 hem suggerit que, en acabar de llegir l'àlbum, es porti a terme una conversa literària amb els alumnes. Hem assenyalat la importància de parlar d'allò que s'ha llegit per compartir-ne les interpretacions, les sensacions. Potser no estan habituats a fer aquesta mena d'activitat. Si fos el cas, estaria bé recollir les seves impressions personals després de la conversa, sobre la conversa: si els ha ajudat a descobrir matisos que ells sols no havien vist, si els ha ajudat a comprendre, si ara els agrada més que abans parlar-ne...

18. Una recomanació

És important que els alumnes aprenguin a recomanar-se llibres. Molts cops cauen en els tòpics de "perquè és molt xulo" o "perquè m'ha agradat". Aprendre a fer una recomanació per escrit no és una tasca senzilla: per això proposem un procés basat en pensar- escriure- revisar.

L'explicació de l'activitat té molt de text, la pot llegir el mestre i pot servir després de suport als alumnes.

Es pot fer primer un esborrany (cal habituar els alumnes a no escriure directament els textos importants, tal com fem els adults) i després escriure la recomanació al dossier i retallar-la per donar-la al destinatari: d'aquesta manera l'activitat s'omplirà de sentit (no en tindrà cap si la deixem al quadern!).

Epíleg

Una nota d'en Bru (que figura que és l'autor d'aquest dossier, que els ha ajudat a reflexionar) mira de posar el punt final al treball sobre aquest àlbum. Aquest treball no acaba aquí, però: de ben segur que s'han obert molts fronts. S'ha parlat de sentiments, de pèrdues, de confiança, de promeses... potser es pot continuar amb algun dels llibres de la bibliografia recomanada en el punt 6 de la primera part.

8. ACTIVITAT D'AMPLIACIÓ

Un tema de fons que es toca en aquest àlbum és la hibernació d'alguns animals per protegir-se del fred de l'hivern. Potser es podria ampliar aquest tema a partir de la lectura de l'àlbum: buscar quins animals ho fan, perquè ho fan, on es refugien, què els passaria si no hibernessin...

9. QUADRE DE CONTINGUTS

A la taula següent s'indica la relació entre els continguts que es treballen a cada apartat del quadern de l'alumne i el desenvolupament teòric de la guia didàctica (els números indiquen l'apartat).

	Quadern de l'alumne	Guia didàctica
Creació d'expectatives sobre l'obra i formulació d'hipòtesis	1	1,7
Exploració del llibre i localització de dades bibliogràfiques	2, 5, 12	1, 4, 7
Coneixement de les persones relacionades amb el llibre: l'autor i la il·lustradora	2, 3	1
Elaboració d'un diari personal de lectures	4	7
El procés de dol i l'acompanyament	10	7
Connexions amb els propis sentiments i vivències	6, 7, 8, 9, 11	7
El procés de dol	10	7
El tractament del temps	13	7
Descoberta dels trets característics del protagonista	14	7
Ús d'elements literaris per expressar emocions: expressions, frases fetes i comparacions	15	7
Participació en una conversa literària, respectant les opinions dels altres	17	5, 7
Observació d'il·lustracions i de les sensacions que transmeten	12, 16	4, 7
La hibernació		8
Elaboració d'una recomanació escrita	18	7

10. BIBLIOGRAFIA I WEBGRAFIA

ARNAIZ, V. "Deu propostes per a una pedagogia de la mort". *Guix d'Infantil*, núm. 12, març-abril 2003.

ARNAL GIL, J. *et al. El tratamiento de la muerte en el álbum infantil: obras publicadas en castellano (1980-2008)*. Universidad del País Vasco (2011). [En línia] < <https://addi.ehu.es/bitstream/10810/7663/1/ArnalGil.pdf> > [Consulta: 21 d'abril de 2014]

BADIA, M.; LLADÓ, C. *Els àlbums i els llibres il·lustrats: una descoberta, diverses veus*. El Gust per la Lectura, 2013-14. DEPARTAMENT D'ENSENYAMENT. [En línia]

< http://www.xtec.cat/alfresco/d/d/workspace/SpacesStore/8a244715-1333-4a23-adcc-735622e229f8/albums_illustrat.pdf > [Consulta: 15 d'abril de 2014]

BETTELHEIM, B. *Psicoanálisis de los cuentos de hadas*. Barcelona: Booket, 2012.

CHAMBERS, A. *Dime*. Mexico: Fondo de Cultura Económica , 2007. (Espacios para la lectura)

LARRULL I BERTRAN, C. *Antropologia de la mort i el dol*. Llicència d'estudis (curs 2004/05). [En línia]

< <http://www.xtec.cat/crp-badalona/recursos/dol/licencias/mort/licencia.pdf> > [Consulta: 9 d'abril de 2014]

NOLLA, A. *Del viure i del morir: Propostes per acostar-nos a l'experiència de la finitud*. Barcelona: Rosa Sensat, 2008.

NOLLA, A. *Pedagogia de la vida i de la mort: eines d'acció tutorial i propostes didàctiques per a l'educació primària*. [En línia]

< <http://www.xtec.cat/sqfp/licencias/199900/memories/anolla.pdf> > [Consulta: 29 gener de 2013]

POCH, C. *De la vida i de la mort: recursos per a la família i l'escola*. Barcelona: Editorial Claret, 2006.

Materials de suport de la formació *Separacions, pèrdues i dols en la infància: el seu abordatge en l'àmbit educatiu*, de l'Institut de la Infància.

< <http://www.institutdelainfancia.org/index.php?mod=page&id=83> >